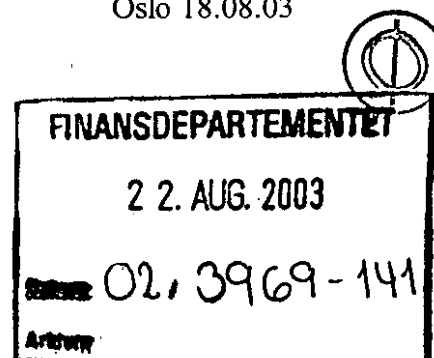

Finansdepartementet
v/statssekretær Øystein Børmer
Postboks 8008 Dep

0030 OSLO

Oslo 18.08.03

Grønn Hverdags høringsuttalelse til **Skisse til handlingsplan for bærekraftig utvikling**

Vi viser til brev av 20.06.03. Vedlagt oversendes hermed Grønn Hverdags høringsuttalelse til skissen.

Grønn Hverdag ønsker statssekretærutvalget og Finansdepartementet lykke til med det videre arbeidet med handlingsplanen. Vi ser også fra fortsatt dialog og samhandling omkring bærekraftig utvikling i årene framover, i trygg forvissning om at de gode intensjonene vil bli fulgt opp.

Vi håper at våre innspill kan være til hjelp å nytte – også i forhold til pågående og framtidige delprosesser.

Med vennlig hilsen

Kristen Ulstein
Leder

Grønn Hverdag

Notat

Til: Finansdepartementet
v/statssekretær Øystein Børner
Postboks 8008 Dep
0030 OSLO

Kopi: Knut Thonstad, Finansdepartementet

Fra: Grønn hverdag (tidligere Miljøheimevernet) v/ leder Kristen Ulstein

Dato: 18.08.03

Høringsuttalelse til **Skisse til handlingsplan for bærekraftig utvikling**

Innhold

Hovedkommentarer/oppsummert

Skissen som helhet

Analysen

Konkrete kommentarer til enkeltpunkter i teksten

Oppfølgingsmekanismer, forankring og organisering

Statssekretærutvalg med forankring i Finansdepartementet

Kontaktfora

Riksrevisjonen

Obligatorisk "bærekraftsjekk" av offentlig virksomhet

Politisk behandling, forankring og debatt

Modeller for samhandling

Kommunikasjonsstrategi

Grønn Hverdag er landets største nettverk av miljøbevisste forbrukere. Nettverket er et samarbeid mellom 17 frivillige organisasjoner. Vi gjør bærekraftutfordringene forståelig og relevante for enkeltmennesker i hverdagen og sprer praktisk miljøinformasjon gjennom samarbeidsprosjekter med ulike virksomheter og foredrag i foreninger o.l. Grønn Hverdag har nesten 110 000 deltakere (43.000 husholdninger).

Målet med virksomheten er å gjøre det enklere for folk å leve mer miljøvennlig i hverdagen. Grønn Hverdag skal inspirere folk flest til å yte sine egne bidrag til en mer bærekraftig utvikling – hjemme, i fritida og på jobb. Grønn Hverdag bygger sitt arbeid på en erkjennelse av at alt mennesket gjør påvirker miljøet, og en oppfatning av at gode liv setter gode spor. Gjennom praktiske handlinger kan alle være med på å bruke mindre, sikre en mer rettferdig fordeling og langsiktig forvaltning av ressursene. Vi bygger dessuten arbeidet vårt på tanken om at store endringer ofte er summen av mange små skritt.

Dette utgangspunktet preger vårt høringsuttalelser på flere måter. Vårt fokus er først og fremst miljøutfordringene. Vi er opptatt av at rammebetingelsene legges til rette for at vanlige husholdninger og enkeltmennesker, i ulike roller, skal kunne bidra til en bærekraftig utvikling. Og sist, men ikke minst, vi har en grunnleggende tro på samhandling som bærende tanke og omfattende erfaring med alliansebygging og partnerskap i praksis.

Vi har tidlig signalisert et ønske om å medvirke aktivt til en 'bred debatt' om handlingsplanen, og vi vil gjerne bidra til 'å få ulike krefter til å trekke i samme retning' og skape 'god dialog på tvers av sektorer'. Grønn Hverdag har en kontaktflate som gjør det mulig å bistå Regjeringen med nå disse målene. Vi beklager derfor sterkt at skissen til handlingsplanen ble så sterkt forsinket at det har vært umulig å gjennomføre en involverende medvirkningsprosess omkring dokumentet.

Hovedkommentarer/oppsummert

Grønn Hverdag har en grunnleggende positiv innstilling til innrammingen av dette planarbeidet. Det er riktig å 'konsentrere oppmerksomhet om utvalgte hovedutfordringer', så kan vi ha en løpende debatt om hvilke utfordringer som er mest presserende. Disse hovedutfordringene kunne imidlertid med fordel ha vært listet og drøftet innledningsvis. Det er avgjørende at dette arbeidet har fått en forankring som gjør at vi kan forvente at handlingsplanen blir operativ – ved at arbeidet koordineres av Finansdepartementet, er knyttet til arbeidet med 'sentrale politisk-økonomiske dokumenter og beslutninger' og 'blir integrert i den ordinære politiske virksomheten og i budsjettprosessen'. I denne sammenhengen vil det være viktig at handlingsplanen legges til grunn for arbeidet med Regjeringens langtidsprogram.

Samtidig som den foreliggende skissen har mange svakheter, velger vi å se dette dokumentet som et viktig skritt. Regjeringen har åpenbart lagt stor vekt på å få på plass en handlingsplan – innenfor en ambisiøs tidsplan. Det er mye positivt på tiltaksnivå. I likhet med andre aktører, synes vi nok at vi har sett det aller meste før. Det aller mest positive er imidlertid de muligheten planen åpner for mht. oppfølging og rullering. Regjeringen signaliserer en vilje til å trekke sivilsamfunnets mange aktører tyngre inn i utvikling og implementering av bærekraftpolitikken framover, selv om det mangler ideer mht. til hvordan dette skal kunne skje. Ansvar for gjennomføring er fortsatt uplassert eller uspesifikt, slik teksten nå foreligger.

Vi håper at teksten i nasjonalbudsjettet vil tydeliggjøre at Regjeringen ønsker å innta en ledende rolle i arbeidet for en bærekraftig utvikling. Det åpner muligheter for hente ut synergi i samspill med andre samfunnsaktører, som både har erfaring, kompetanse og gjennomføringsevne mht. å løse bærekraftutfordringene. Bærekraftarbeidet kan bli langt mer effektivt ved at staten i større grad stiller opp som koordinator, premissleverandør og bidragsyter.

Det mest problematiske med skissen er underfokuseringen av forbruksnivået og forbruksveksten som et bærekraftproblem – og mangelen på helhetlige grep når det gjelder området bærekraftig produksjon og forbruk.

Vi har lagt stor vekt på å få fram våre synspunkter knyttet til forankring, organisering og oppfølging av bærekraftarbeidet:

- Fortsatt forankring på høyt politisk nivå, gjerne en videreføring av statssekretærutvalget med fortsatt forankring i Finansdepartementet og en stabsressurs.
- Faste kontaktfora mellom utvalget og det sivile samfunn.
- Riksrevisjonen må få en sentral rolle når det gjelder å utøve forvaltningsrevisjon og overvåke implementeringen.
- En obligatorisk "bærekraftsjekk" av offentlig virksomhet bør vurderes.
- Handlingsplanen må forankres gjennom politisk debatt og behandling i Stortinget.
- Det må settes av ressurser til å utvikle modeller for samhandling mellom det offentlige, organisasjoner og næringslivet – basert på erfaringer fra Lokal Agenda 21, bransjeavtaler og andre former for Public Private Partnerships.
- En kommunikasjonsstrategi må bygge på behovet for politisk relevans, legge vekt på spredning av økologisk kunnskap og kunnskap om langsiktige konsekvenser, og bidra til å vise enkelthandlingers betydning i sammenhengen.

Skissen som helhet

Skissen bærer preg av å være en oppsummering av gjeldende bærekraftpolitikk på ulike statlige politikkområder. Det er i seg selv et klart skritt i riktig retning. Bedre samordning av sektorvirkemidler kan gi bedre sammenheng og helhet i politikken. Utover dette er det vanskelig å se at skissen inneholder noe mer enn anslag til nye handlinggrep eller sektorovergripende virkemidler som kan bringe bærekraftarbeidet videre.

Det er en alvorlig svakhet at skissen ikke uttrykker en klarere erkjennelse av at bærekraftutfordringene bare kan løses i et samspill mellom myndighetene, hver enkelt av oss, næringslivet og andre tunge samfunnsaktører. Utfordringen er ikke bare, eller først og fremst, å sikre medvirkning i utformingen av statens bærekraftpolitikk. Utfordringen er å skape rammebetingelser for samhandling som kan utløse endring i bærekraftig retning utenfor det rommet staten rår over alene. I våre ulike roller, som produsenter og konsumenter, som borgere og arbeidstakere, bærer vi alle et ansvar for problemene, og vi kan og må alle bidra til løsningene.

Dette kommer tydeligst til uttrykk ved at skissen mangler en eksplisitt drøfting av og en helhetlig innfallsvinkel til bærekraftig produksjon og forbruk. De få anslagene som finnes, først og fremst på tiltaksnivå, er ikke tilstrekkelig til å løfte dette viktige politikkområdet. Forbrukerperspektivet synes å være helt fraværende. Hvordan skal nasjonen Norge, gjennom

innretningen av forbruk, vare- og tjenesteproduksjon, oppnå en ”decoupling” – bryte sammenhengen mellom ressursbruk og det gode liv? Vi minner i denne sammenhengen om Regjeringens forpliktelser etter Johannesburg mht. å utvikle et rammeverk for 10-års handlingsprogrammer for bærekraftig produksjon og forbruk. Det finnes nok av ideer å trekke på i tidligere innspill og Grønn Hverdag bidrar gjerne til å videreutvikle handlingsplanen på dette området.

Det er også en svakhet at muligheter og begrensninger mht. norske myndigheters handlingsrom ikke er tydeligere innrammet i skissen. Handlingsrommet for en norsk bærekraftpolitikk påvirkes av internasjonale forhold med relevans for langt mer enn utviklingspolitikk. Skissen forankrer deler av bærekraftpolitikken i internasjonale avtaler på miljøområdet, men løpende internasjonale reguleringer – ikke minst innen EU og WTO – er også i høy grad med på å sette rammer for nasjonalt handlingsrom.

Skissen har, med noen få unntak blitt det mange av oss advarte mot på forhånd: En statlig Agenda 21. Det er viktig nok, men det er ikke en handlingsplan for nasjonen Norge. Det er på side 40 at vi finner anslag til det som etter hvert kan og bør bli en Nasjonal Agenda 21: Regjeringen vil koordinere politikkområder, videreutvikle møteplasser mellom ulike aktører, utvikle en strategi for informasjon omkring bærekraftig utvikling og utfordre kommuner, næringsliv og organisasjoner til en partnerskapsstafett.

Analysen

Et bærekraftig samfunn forutsetter, etter Grønn Hverdags syn, en betydelig omlegging av forbruket her i landet, både mht. forbruksnivået og sammensetningen av forbruket. En slik omlegging er nødvendig for å gjøre Norge til en mindre belastning for resten av verden.

Det er fint at skissen fokuserer på ”decoupling”. Vi må bryte koblingen mellom det gode liv og ressursbruk. Det er og blir en stor utfordring å opprettholde velstand med mindre ressursforbruk, altså optimalisere ressursforbruket i økonomien (øke graden av miljøeffektivitet). Men den ensidige troen på ”decoupling” blir stående i et underlig lys når verken det skyhøye forbruksnivået i Norge eller veksten i forbruket blir identifisert som et bærekraftproblem.

Så langt har vi sett at det vi vinner gjennom vridning av forbruket og økt bevissthet blir mer enn ”spist opp” av velstandsøkningen. Når avfallsmengdene øker mer en andelen av materialene som tas ut til gjenvinning, er det et typisk eksempel på hvordan dette slår ut. De største miljø- og utviklingsutfordringene knytter seg til det altfor høye uttaket av naturressurser, både fornybare og ikke-fornybare, over et svært kort tidsspenn – og skjevfordelingen av disse ressursene. I stedet for å ta denne hovedutfordringen på alvor, lener analysen seg på ”decoupling” alene og en teknologioptimisme på grensen til det naive.

Norsk bærekraftpolitikk, som påberoper seg å ta globale hensyn, har altså ikke som mål å redusere forbruket i Norge og dermed heller ikke den andelen av klodens ressurser som Norge legger beslag på. Det er ikke engang et mål å bremse forbruksveksten. Temaet er overhode ikke drøftet eller problematisert. Det er ikke troverdig.

Analysen kan også leses, med litt skjeve briller, som et forsøk på nedtone det imperative i utfordringene verden står overfor og dermed viktigheten av å gjennomføre dyptgripende endringer som uvegerlig vil medføre politisk ubehag eller gjøre at den enkelte av oss må gi

avkall på noe. Det er fristende å spørre hva som er bærekraftpolitikken ambisjonsnivå: Skal politikken være reaktiv eller proaktiv? Er ambisjonen å gjøre tilstrekkelig til at Norge unngår å få skylda for problemene eller skal Norge ta et aktivt medansvar for å finne løsningene?

Konkrete kommentarer til enkeltpunkter i teksten

Vi tar her tak i noen konkrete momenter. Vi har valgt å ikke si oss enig i alt vi støtter, men heller konsentrere oss om noen svakheter. Vi lar også være å gå videre inn på alle følger de overordnede kommentarene må få på underordnet nivå i teksten.

Kap 1.2 Bærekraftig utvikling

- Bra begrepsavklaring innledningsvis, men 3. avsnitt bør strykes. Det bidrar på ingen måte til økt klarhet. De tre bærekraftdimensjonene, og sammenfall og motsetninger mellom dem, kunne med fordel vært brukt som et overordnet grep.
- Forpliktelsen til å utarbeide en 10-års rammeplan for 'Bærekraftig produksjon og forbruk' bør inn her, sammen med Norges øvrige internasjonale forpliktelser.
- Analysen av forholdet mellom forbruk i Norge, skjevfordeling/fattigdom i utviklingsland og miljøbelastende råvareuttak, transport og emisjoner er utilstrekkelig og misvisende.

Kap 1.3 Viktige trender og utfordringer

- Fraværet av ressursperspektiv og manglende problematisering av overforbruket i Norge kobles her med en altfor positiv analyse av den globale utviklingskrisa. Her er det nok å vise til analyser fra UNDP og andre FN-organisasjoner. Ved lesning av dette kapitlet kan en få inntrykk av fordelingsutfordringen er i ferd med å bli løst ved at utviklingslandene forventes å få en klart høyere økonomisk vekst enn industrilandene. Det er riktig at det har vært en positiv utvikling langs flere parameter, men framstillingen underslår de dramatiske ulikhetene i utgangspunkt mht. sosiale faktorer som levealder og utdanningsnivå, så vel som BNP pr. innbygger.
- Ellers vil vi påpeke at oppdrettsnæringen står overfor flere utfordringer enn lakselus og rømming – også i en global sammenheng. Her viser vi blant annet til en felles uttalelse fra Nettverk for Mat og Miljø.

Kap 1.4.1 Handlingsprinsipper

- "Rettferdig fordeling" bør inn som et nytt handlingsprinsipp, i tråd med skissens fokus på fattigdomsbekjempelse. Selv om dette er et handlingsprinsipp det ikke er lett å operasjonalisere, utgjør det en viktig del av grunnlaget for arbeidet med etisk handel/etisk forbruk.
- Frakobling må, som politisk målsetning, forstås som 'absolutt frakobling' og ikke bare relativt til økonomisk vekst. Dette er avgjørende, særlig på områder der ressursforbruket og konsekvensene av dette forbruket allerede går ut over naturens tålegrenser. Teksten bør være tydelig på hva som er Regjeringens ambisjon – siden frakobling er Regjeringens hovedstrategi.
- 'Føre var' avsnittet har fått et forvrengt perspektiv – bygd på en merkelig verdimeslig prioritering. 'Føre var' – som først og fremst er en mulighet til proaktivt forsvar av menneskers livsbetingelser og helse på grunnlag av mistanke (uten endegyldig vitenskapelig "bevis") – reduseres her til et spørsmål om 'å beskytte grunnlaget for produksjon av varer og tjenester'. Det er bra at det knyttes en sammenheng mellom velfungerende økologisk kretsløp og økonomien, men en slik rendyrket økonomisk-

materialistisk tilnærming viser en manglende forståelse for menneskets plass i økologien. Forholdet mellom mennesket og naturen handler om mye mer enn det som kan fanges i økonomiske termer.

Kap 1.4.2 Virkemidler

- En rekke tiltak av frivillig art, og tiltak som bygger på avtaler mellom det offentlige og for eksempel næringslivet, bør spesifiseres – i tillegg til de tradisjonelle regulatoriske virkemidlene som myndighetene rår over. Vi tenker her spesielt på miljømerking, sertifisering, bransjeavtaler og lignende. Dessuten savner vi en bredere tilnærming når det gjelder stimuleringsvirkemidler som kunne bidra til å fremme bærekraftig produksjon og forbruk. Det er positivt at regjeringen åpner for økt bruk av miljøavgifter. Det vil gi en riktigere prising av miljøbelastende produkter.

Kap 1.5 Politikk for en bærekraftig utvikling

- Her er det generelt mye positivt på tiltaksnivå – uten at alt nødvendigvis er så godt forankret i hovedutfordringene eller er begrunnet i analysen. Grønn Hverdag bygger sine anbefalinger og miljøråd på en bred konsensus med miljø- og solidaritetsbevegelsene i Norge, så vel som norsk miljøpolitikk og anbefalinger fra forskere og offentlige etater. Samtidig skal vi også spille en pådriverrolle mtp å bidra til at det skal 'bli lettere for den enkelte å leve miljøvennlig'. I tråd med dette vil våre kommentarer i stor grad sammenfalle med kommentarene fra ForUM og bl.a. Norges Naturvernforbund.
- Det må være et mål å komme mye lenger når det gjelder å se den sosiale dimensjonen og miljødimensjonen i sammenheng – og integrere virkemidlene i større grad - både i innenrikspolitikken (for eksempel lokalsamfunnsutvikling og næringspolitikk) og i utenrikspolitikken (bistand, multilaterale organisasjoner, døråpning for norske bedrifter i utlandet). Slik skissen nå ligger, blir miljødimensjonen tilsynelatende dominerende, men dette henger bl.a. sammen med at den sosiale dimensjonen er underoperasjonalisert på andre politikk- og samfunnsområder enn bistand. Dessuten har Statssekretærutvalget bevisst unnlatt å inkludere innenrikspolitiske konsekvenser av kravet om sosial bærekraft.

1.6.4 Miljøinformasjon og den enkeltes rolle

- En viktig spesifikk utfordring knytter seg til etisk forbruk. På miljøområdet er det lagt ned et stort arbeid fra mange aktører gjennom de siste 10-15 årene når det gjelder kriterier for å kunne vurdere miljøkvalitet ved produkter og gi forbrukeren råd om hva som er mest og minst miljøvennlig. Det er også gjort en del for snakke med og til forbrukere sammenhenger mellom miljøutfordringer og hverdagsforbruk. For den sosiale dimensjonen er det ikke gjort et tilsvarende arbeid.
- Forbrukerministeren lanserte for en tid tilbake nettstedet "etiskforbruk.no" med stor bravur, men regjeringen har dessverre ikke satt av midler til å følge opp dette initiativet. Utviklings- og solidaritetsorganisasjonene på sin side har ikke hatt egne midler og kapasitet til å operasjonalisere den sosiale dimensjonen i bærekraftbegrepet med tanke på å kunne gi forbrukere, husholdninger og virksomheter konkrete handlingsalternativer – slik miljøorganisasjonene har gjort. Nå er det på tide at Utviklingsministeren og Forbrukerministeren finner sammen, slik at den etiske dimensjonen, ikke bare miljødimensjonen, kan utvikles med tanke på kommunikasjon med forbrukerne.

Kap 1.5.6 Bærekraftig økonomisk utvikling

- Her slås det fast at det er regjeringens hovedmål å 'stimulere til bærekraftige produksjons – og forbruksmønstre' – uten at det er spesifisert hvilke mønstre som vil fremme bærekraft og uten at det får nedslag ellers i skissen. Sammenlignet med våre naboland, og

mange andre europeiske land, ligger Norge langt etter i utvikling på dette området. Etter hvert som markedet internasjonalt stiller stadige høye krav til miljøtilpasning og etisk bevissthet, vil norske bedrifter kunne tape i konkurransen dersom ikke rammevilkårene legges til rette for bærekraftig produksjon. Stimulans av innenlandsk etterspørsel er en viktig drivkraft i en slik utvikling og offentlige innkjøp kan bli en nøkkelfaktor. Verken barrierer eller muligheter drøftes i skissen.

På dette punktet blir det svært synlig og tydelig at Statssekretærutvalget ikke har klart å ha tilstrekkelig dialog med verken organisasjonene eller næringslivet, slik det var ambisjoner om. Dermed er potensialet også stort for en videre utvikling av dette politikkområdet framover, gjennom samhandling og erfaringsoverføring.

Oppfølgingsmekanismer, forankring og organisering

Kommentar til 1.6 Medvirkning og oppfølging

Det vil være helt avgjørende for handlingsplanens relevans hvilke oppfølgingsmekanismer som skal gjelde, hvordan det videre arbeidet forankres og organiseres, og hva slags politisk behandling og forankring selve handlingsplanen vil få.

Statssekretærutvalg med forankring i Finansdepartementet

Det har vært svært positivt at arbeidet fram mot denne skissen har foregått på høyt politisk nivå og godt i inngrep med planarbeidet i Finansdepartementet. Vi mener det også vil være en god modell framover, forutsatt at det settes av tilstrekkelig med stabsressurser til å føre videre den interdepartementale/tverrsektorielle prosessen – og, ikke minst, åpne en skikkelig samhandlingsprosess overfor resten av samfunnet. Bærekraftarbeidet må være handlingsorientert og ha et virksomhetsnært fokus. Det er ressurskrevende å få i gang endringer som vil kunne fanges opp av indikatorene.

Kontaktfora

Det synes åpenbart at oppfølging og videreutvikling av handlingsplanen vil kreve at det etableres minst ett kontaktforum mellom statssekretærutvalget og det sivile samfunn, både organisasjonene og næringslivet. Hvordan denne møteplassen skal rammes inn, kan diskuteres. Vi tror mer på et kontaktutvalg (med inntil 25 medlemmer) enn vi tror på (en årlig, større) konferanse.

Tiltaksgrupper, saksorienterte ad-hoc-utvalg, er også foreslått av flere og vi støtter en slik arbeidsform. Både kompetanse, erfaring og gjennomføringsevne er spredd på mange aktører – og det virker fornuftig å trekke på vekslende grupper av relevante aktører i arbeidet med spesifikke utfordringer/fokusområder.

Riksrevisjonen

Grønn Hverdag slutter seg til tanken om at Riksrevisjonen må ha en viktig rolle i dette arbeidet. Riksrevisjonens rolle må være å drive forvaltningsrevisjon ut fra bærekraftkravet i handlingsplanen og etterprøve om varslede tiltak faktisk settes i verk av dem som er pålagt å gjøre det. Dette vil være særlig påkrevet i alle sammenhenger der handlingsplanen forutsetter tverrsektoriell koordinering. Behovet for evaluering og etterprøving av slike former for innsats, vil vanskelig fanges opp av sektordepartementenes egne rutiner for kvalitetssikring og

rapportering, det være seg internt eller overfor Stortinget. Desto viktigere at det utvikles metoder for, og settes av ressurser til, resultatkontroll. En positiv bieffekt vil være at Riksrevisjonen får utviklet sin kompetanse på bærekraftrevisjon, for eksempel miljørapportering, triple-bottom-line og CSR.

Obligatorisk "bærekraftsjekk" av offentlig virksomhet

I tråd med innføring av miljøledelse, miljøplaner og miljørapportering i bedriftene, bør også offentlig virksomhet innføre tilsvarende mekanismer. Forslag fra Forbrukerrådet og ForUM om en obligatorisk "bærekraftsjekk" av alle prosjekter, vedtak, planer, programmer og bevilgninger, er interessant og bør vurderes.

Politisk behandling, forankring og debatt

Modellene for resultatkontroll må sees i sammenheng med øvrige spørsmål knyttet til valg av former for politisk og administrativ forankring. Herunder vil Grønn Hverdag sterkt understreke behovet for å finne gode svar på hvilke roller Stortinget bør ha. Dersom en langsiktig handlingsplan for bærekraftig utvikling skal ha relevans, og få den nødvendige betydning for de mange enkeltvedtak som sammen påvirker utviklingen i mer eller mindre bærekraftig retning, er det avgjørende at Stortinget ikke bare er kjent med innholdet i planen, men også har tatt eksplisitt stilling til den.

En Nasjonal Agenda 21 må ikke bare legge føringer for den langtidsplanlegging Regjeringen driver, for eksempel i forbindelse med Langtidsprogrammet. Den må også legge føringer for behandlingen av enkelt saker Stortinget får seg forelagt. Dette behovet kan bare ivaretas gjennom at Stortinget selv har sanksjonert innholdet i den nasjonale agendaen, rimeligvis gjennom avstemning. Jo mer relevant handlingsplanen blir, jo mer vil den også kunne danne utgangspunkt for partipolitiske brytninger. Det er helt naturlig at ulike partier har ulike oppfatninger om hvordan vi bør gå fram for å nå langsiktige bærekraftsmål. Det kan til og med hende at partier vil reservere seg mot målformuleringer. Slik partipolitisk uenighet om hvilken langsiktig utvikling man ønsker seg må kunne komme til uttrykk, for at handlingsplanen skal få den nødvendige betydning. Når man skal utvikle en modell for Stortingets behandling, kan erfaringene fra behandling av andre dokumenter med lang tidshorison, som Nasjonal Transportplan, kanskje tjene til inspirasjon.

Det vil videre være naturlig at Stortinget har en rolle i forbindelse med Riksrevisjonens rapportering om resultatoppnåelse. Representanter for regjeringsapparatet må kunne stilles til ansvar overfor Stortinget, og gjøre rede for hva som har, eventuelt ikke har, skjedd - også når det gjelder typisk tverrdepartementale oppgaver.

Modeller for samhandling

Det er prisverdig at Statssekretærutvalget har satt i gang et arbeid med indikatorer. Det er helt avgjørende for planens status at resultatene er etterprøvbare. Mye kan imidlertid hentes fra indikatorsett utviklet av EU og Nordisk Ministerråd. Både utvikling av nye møteplasser og partnerskapsstafett er gode og nødvendige forslag. Men det blir lett relativt uforpliktende både for staten selv og andre aktører. Dessuten blir prosessene ofte fokusert omkring å påvirke statlige rammebetingelser eller medvirke i utformingen av statens politikk. Samhandling og målsetninger for resultatoppnåelse bør bygges på gjensidige og forpliktende avtaler mellom relevante parter.

Grønn Hverdag har ved flere anledninger underveis i prosessen fram mot dette dokumentet, understreket at en Nasjonal Agenda 21 må handle om bærekraftinnretning av samfunnet som helhet. Spissformulert har vi oppsummert med at det må sondres mellom en "Statlig Agenda 21" og en Nasjonal Agenda 21; der statens spesifikke bidrag handler om velkjente offentlige virkemidler, som de regulatoriske og de finansielle, men også knyttet til statens roller som forbruker, eier, arbeidsgiver osv.; mens den Nasjonale Agendaen må kjennetegnes av synergisøkende arbeidsformer som inkluderer så vel næringsliv som enkeltpersoner, grupper og organisasjoner, i tillegg til offentlige myndigheter.

Vi etterlyser en langt grundigere og mer gjennomtenkt innramming av den delen av arbeidet som handler om samhandling med næringsliv, frivillig sektor og enkeltpersoner. Hensikten må være å skape resultater som aktørene vanskelig kan oppnå hver for seg.

Den gang Stortinget ga Regjeringen oppdraget om å starte arbeidet med en Nasjonal Agenda 21, lå det dessuten som en eksplisitt forutsetning at det nasjonale arbeidet skulle bygge videre på arbeidet med Lokal Agenda 21 i kommunene. Denne erfaringsoverføringen er det dessverre vanskelig å få øye på i det foreliggende dokumentet. I det lokale Agenda-arbeidet i kommunene, samt i liknende arbeid i bedrifter og organisasjoner, er det prøvd ut en lang rekke ulike modeller for rollefordeling og målsettinger, dialog og samhandling, tiltak, transparens og evaluering.

Grønn Hverdag mener det bør legges stor vekt på arbeidet med å få til erfaringsoverføring fra lokale til nasjonale bærekraftprosesser. Dette arbeidet bør ikke bare få en større plass i Den Nasjonale Handlingsplanen, det bør også få budsjettmessige konsekvenser allerede på årets statsbudsjett.

Etter vårt syn bør Regjeringen nå bruke mer ressurser på å beskrive modeller for samhandling på virksomhetsnært nivå. I tillegg til erfaringene med Lokal Agenda, finnes det flere eksempler på såkalte Public Private Partnerships, fra Norge (for eksempel bransjeavtalene på avfall/materiale) og internasjonalt. Det bør snarest igangsettes et prosjekt i tilknytning til Handlingsplanen med sikte på samle inn erfaringer med samhandling der det offentlige er part, identifisere barrierer mot denne typen samhandling og skissere operative modeller.

Mange norske kommuner har skaffet seg erfaringer med denne typen arbeid, under overskriften Lokal Agenda 21. På Finansdepartementets budsjett bør det settes av midler til en innsamling av erfaringer mht. organiseringsformer og strategier som allerede er utprøvd i Agenda-arbeid. Evalueringen må identifisere anbefalelsesverdige metoder for samhandling og rollefordeling mellom offentlig forvaltning, privat næringsliv og frivillige organisasjoner/enkeltpersoner, med det spesifikke siktemål å bidra til utvikling av metodikk for Nasjonal Agenda-arbeidet.

På Miljøverndepartementets budsjett bør det videre settes av midler til nye, lokale prøveprosjekt for Agenda-arbeid, skreddersydd behovet for overføringsverdi til nasjonalt nivå. Prosjektene må bygge på modeller for samhandling mellom offentlig virksomhet, privat næringsdrift og frivillig sektor, hvor hensikten er å sikre erfaringsoverføring fra mikro- til makro-nivå (f.eks. kommune - fylke/stat, bedrift - konsern/bransje, lokallag - riksdekkende organisasjon). Innretningen på disse prøveprosjektene må utformes i lys av de anbefalinger som framkommer i forbindelse med det ovennevnte evalueringsarbeidet.

Målet med dette arbeidet må til sjuende og sist være å komme fram til sanksjonerte "matriser" for utvikling av samarbeidsmodeller – sjabloner for samhandling. Det vil ofte påligge myndighetspersoner i embetsverket å ta initiativ til samarbeid. Slike arbeidsformer ligger ikke inne i embetsverkets grunntrening, ei heller nødvendigvis i deres innstilling. Sanksjonerte matriser vil gi embetsverket "samhandlingsmandater" de nå kanskje ikke har, og dermed senke terskelen for å få de nødvendige prosesser i gang.

Vi forventer dessuten at de institusjoner som staten har etablert og/eller støtter, som nettopp har som siktemål å stimulere enkeltmennesker, husholdninger og virksomheter til å legge om rutiner og hverdagsvalg i mer bærekraftig retning, nå blir styrket og ikke svekket.

For øvrig bør arbeidet med samhandlingsmodeller og -prosesser sees i sammenheng med den kommunikasjonsstrategien som skal utvikles.

Kommunikasjonsstrategi

Det er bra at det skal arbeides med en informasjonsstrategi - men også på dette punktet savner vi mer utfyllende drøftinger og flere konkrete ideer til hva som bør gjennomføres.

Grønn Hverdag har tidligere vist til at erfaringene med lignende helhetlige/sektorovergripende grep, som Verdikommisjonen eller Det norske hus, bør tilsi at kommunikasjonsutfordringene må tas på alvor fra start. Det er ingen grunn til å underslå at Lokal Agenda 21 også var og er vanskelig kommunisere. Vi vil anbefale at arbeidet med kommunikasjonsstrategien legger vekt på å avklare hvilket begrepsapparat som skal brukes. Nøyaktig hva er det regjeringen utfordrer andre aktører til å være med på? Hva skal det kalles? Ordene må være sånn at en politiker trygt kan bruke dem i møte med offentligheten, dvs presse og velgere etc.. Erfaringene med å kommunisere Lokal Agenda 21 kan tolkes slik at vi kanskje trenger enklere og mer selvforklarende begreper, à la Nye Norge, Gode Norge, Norge mot 2020 eller noe i den dur. Risikoen for harselas bør absolutt tas i betraktning - men offentlig taushet framstår i denne sammenhengen som en kanskje vel så stor trussel.

For øvrig vil det kommunikasjonsstrategiske arbeidet by på svært mangfoldige utfordringer. Vi vil anbefale fire hovedgrep:

** Sørg for politisk relevans*

Hvordan Norge skal se ut i framtiden bør være et spørsmål av høy politisk interesse. Kommunikasjonsstrategien bør derfor inneholde grep som stimulerer til politisk debatt, partimessig og annen, omkring langsiktige bærekraftsspørsmål. Behovet for, og anledningene til, slik debattmessig kommunikasjon må sees i sammenheng med diskusjonene om politisk forankring, se over.

** Spre økologisk kunnskap*

Premisset for å interessere seg for bærekraftsspørsmål er en viss kunnskap om økologiske forhold. Dette tilsier at kommunikasjonsstrategien bør legge vekt på å spre økologisk kunnskap. Dette behøver ikke være det samme som å biologisere den offentlige debatten; snarere handler det om å etablere enkle erkjennelser om Jorda som tilnærmet lukket system, med i en viss forstand endelige materielle ressurser, og med evne til selvfornyelse gitt de riktige betingelser. Etc. Den økologiske kunnskapen må ikke bare overlates skoleverket, der den hører selvfølgelig hjemme, men bør også ut for eksempel på offentlige og private

arbeidsplasser. Flere aktører, deriblant Grønn Hverdag og GRIP, har god erfaring med lynkurs i økologi for arbeidstakere. Slike skoleringsprogrammer vet vi at det vil være et marked for.

** Vis at bærekraftarbeid handler om valg med langsiktige konsekvenser*

Her kan virkemidler som visjonsprosesser og framtidswerksteder være aktuelle. Men finn gjerne helt andre arbeidsformer i stedet eller i tillegg.

** Vis at handling for bærekraft betyr at alle kan - og bør - gjøre sitt*

Moderne miljøinnstas handler om å "integrere miljøhensyn i alle virksomhetsområder", ikke verdens mest lettsolgte formuleringer, men det handler om at alle må gjøre sitt, enten det er i egenskap av forbruker eller arbeidstaker, næringslivsaktør eller fotturist, hva det måtte være. Dette må kommunikasjonsstrategien klare å adressere. I denne sammenhengen tror vi i Grønn Hverdag sterkt på eksempelets makt. Vi vil, med en metafor som gjerne kan bli virkelighet, snarest se regjeringen i el-bil, ikke bare ved lanseringsjippoer, men i den daglige trafikk gjennom byen.